

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАКАРПАТТЯ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

СОЧКА К.А.

*Кафедра фінансів і кредиту економічного факультету
Ужгородського державного університету*

Відомо, що Закарпаття надзвичайно багате на природні (екологічно незабруднене повітря, покриті лісами гори та передгір'я, ландшафтно-пейзажні особливості, численні родовища різних за хімічним складом мінеральних вод) та соціально-економічні (пам'ятки історії, архітектури, етнографічні та культурні об'єкти, наявність незайнятого працездатного населення) рекреаційні ресурси. Вони і є реальними передумовами для утворення рекреаційно-туристичного комплексу європейського значення та рівня [1; 7].

На сьогоднішній день у Закарпатті найбільш розвинутими рекреаційними закладами у професійному відношенні слід вважати санаторії, в більшості яких основними рекреаційними факторами є лікувальні мінеральні води [11; 2].

Рекреаційні установи області, як і усієї держави, переживають сьогодні не найкращі часи, що пов'язано з складною економічною ситуацією в усіх галузях народного господарства, відсутністю гарантованого фінансування, платіжною неспроможністю профспілок по забезпеченню санаторними путівками, зростанням вартості лікування та відпочинку в оздоровництвах, скороченням платоспроможності населення [12]. Це призводить до того, що установи рекреаційної галузі завантажені протягом року нерівномірно, а деякі з них навіть у літні місяці використовують свої потужності не у повній мірі.

Закарпатські оздоровниці мають і специфічні труднощі, які не є характерними для таких великих курортів та курортних регіонів, як узбережжя Південного Криму, Одеса, Трускавець, Моршин, Хмільник. Це пов'язано з тим, що рекреаційні установи Закарпаття здебільшого знаходяться на певній відстані від центрів при недостатньо розвинутій відповідній інфраструктурі (транспортне сполучення, телекомунікації, культурно-розважальні об'єкти). Значно відстає і рекламне забезпечення оздоровниць закарпатського рекреаційного комплексу, що є негативним фактором у зв'язку з втратою великої кількості "профільних" пацієнтів

(переважно з захворюваннями органів травлення) з регіонів, які опинилися за межами України після розпаду колишнього СРСР.

Вихід з теперішньої кризи рекреаційних установ Закарпаття повинен здійснюватися згідно з чітким науково обгрунтованим планом, який повинен виконуватися поетапно, враховуючи, в першу чергу, наявні природні ресурси та фінансові можливості.

Закарпаття є однією з найбільш лісистих областей України і володіє потужним лісовим рекреаційним комплексом. Площа лісів становить 543,6 тис. га, що займає близько 50% всієї території області. Найбільш лісистими є гірські райони, що дає можливість для широкого розвитку відпочинку та туризму [8].

Кліматичні умови визначають комфортність регіону для лікування, туризму, відпочинку і спорту, що має велике значення для розвитку рекреаційного комплексу. Середньорічна температура в різних точках Закарпаття становить від 0 до 9,9°C. За показником кількості сонячних днів (близько 2000 годин у рік на рівнині та низькогірній частині і 1600 – в середньогірній) Закарпатська область поступається тільки південним областям України (Одеська, Крим). За сумарною тривалістю сприятливих періодів Закарпатська область згідно зі шкалою, розробленою для оцінки клімату рекреаційних районів, отримує оцінку “найкраща”. Сприятливі кліматичні умови дозволяють забезпечити відпочинок практично цілий рік (11 місяців у рік), а несприятливі спостерігаються частково у квітні, в кінці жовтня і на початку листопада [10].

Найбільш сприятливими територіями для розвитку зимових видів відпочинку і спорту є гірські райони області з тривалістю снігового покриву 5–6 місяців товщиною 10–35 см.

В Закарпатті завдяки певним геологічним умовам формування Карпат утворились численні родовища лікувальних мінеральних вод, які з давніх-давен були відомі місцевому населенню і згадуються в літературних джерелах починаючи з 15-го століття [15; 16; 17]. На жаль, цей безцінний рекреаційний потенціал використовується на сьогоднішній день вкрай недостатньо та односторонньо [11; 4].

Багатий природний та соціально-економічний рекреаційний потенціал, наявність міжнародних та загальнодержавних транспортних магістралей дають підстави вважати рекреаційну галузь одним з пріоритетних напрямків відновлення та подальшого формування господарського комплексу Закарпаття у майбутньому.

На наш погляд, перспективний план розвитку рекреаційно-туристичного комплексу повинен включати три етапи, кожен з яких розрахований на 3–5 років і забезпечує поступовий перехід до наступного [12].

На першому етапі, в умовах недостатнього фінансування оздоровниць і загальної економічної скрути, потрібно максимально зберегти матеріально-технічну базу рекреаційних установ, а грошові надходження використовувати для підтримання в належному стані лікувально-діагностичної апаратури і запобігання руйнуванню корпусів, лікувальних підрозділів та бальнеологічних споруд. На даному етапі слід зберегти наявні кваліфіковані кадри, приділяючи увагу їх фаховому удосконаленню, враховуючи вимоги до відповідних професіоналів в умовах ринкової економіки. Одночасно потрібно інтенсивно займатися рекламно-просвітницькою діяльністю не тільки в оздоровницях (науково-популярні лекції для рекреантів), але і в масштабах країни (наукові та науково-практичні друковані видання – буклети, брошури, збірники наукових праць, публікація наукових робіт вчених у державних та міжнародних виданнях).

На другому етапі слід значно збільшити кількість рекреантів, в першу чергу так званих амбулаторних пацієнтів. Для цього потрібно залучити інвестиції для розширення пропускну здатності та вдосконалення лікувально-діагностичної бази курортів (водолікарень, кабінетів теплолікування, апаратної фізіотерапії, лабораторій), запровадити найбільш ефективні методи реабілітації, здійснювати рекламну діяльність серед потенційних клієнтів. Для розміщення

більшої кількості рекреантів доцільно також використовувати наявний приватний житловий фонд і за рахунок приватних капіталовкладень удосконалити сервісне обслуговування. В більшості західних країн (США, Франція, Італія, Австрія, Швеція) основна кількість пацієнтів курортів проживає в готелях, приватному секторі, користуючись тільки послугами курортних лікарів і персоналу лікувально-діагностичних підрозділів спеціальних курортних поліклінік [13; 14].

На другому етапі доцільно також вводити лікування “непрофільних” для даного курорту хворих, тим самим розширювати покази, особливо при супутніх захворюваннях.

Щодо туристичних установ, то потрібно звернути увагу на їх благоустрій та вдосконалення їх культурно-пізнавальної діяльності. Адже Закарпаття багате на пам’ятки археології, історії, архітектури, етнографічні особливості, знайомство з якими, без сумніву, буде цікавим для вітчизняних та іноземних туристів.

На третьому етапі потрібно залучати інвестиції для реструктуризації та вдосконалення усіх підрозділів складного курортного господарства. В деяких рекреаційних установах (санаторії, санаторії-профілакторії, туристичні готелі та бази) необхідно створити відповідні умови для прийому рекреантів із зарубіжних країн. Цьому мають сприяти унікальні бальнеологічні можливості та кліматичні умови Закарпаття, широкий спектр послуг, що будуть надаватися рекреаційними об’єктами, вигідне геополітичне положення області, що межує з чотирма іноземними країнами.

Особливо слід наголосити на необхідності розвитку сільського (фермерського) туризму, який в західних країнах є дуже поширеним і задовольняє потреби великої кількості рекреантів [14; 18]. В Закарпатті є всі умови для швидкого розвитку цієї форми рекреаційної діяльності (будинки котеджного типу в населених пунктах, наявність різноманітної сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження, незайняті трудові ресурси, які можуть включитися в сферу обслуговування рекреантів).

За даними досліджень [6], на сьогоднішній день у рекреаційно-туристичному комплексі області зайнято менше 1% працездатного населення (в Європейських країнах – 6–8%). З освоєнням нових родовищ мінеральних вод, розбудовою рекреаційних установ і розширенням туристичних маршрутів у цій галузі народного господарства може бути задіяно до 7–10% трудових ресурсів, що могло би суттєво вплинути на соціально-економічний розвиток Закарпаття та вирішення багатьох проблем.

Досвід країн Заходу (США, Великобританія, Франція, Італія) свідчить, що туристично-рекреаційна діяльність є джерелом “швидких прибутків”, що дає найвищу компенсацію витрат [13; 18]. Не випадково Закарпатська обласна державна адміністрація приділяє значну увагу розвитку цієї важливої галузі [3].

Про це свідчить утворення в жовтні 1995 року Управління по туризму та курортах облдержадміністрації; проведення в Ужгороді з підрозділами НАНУ та УжДУ наукових конференцій (“Економіка Закарпаття сьогодні і завтра: шляхи виходу з кризи” – 13–14 березня 1997 року; “Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття: шляхи і перспективи” – 17 червня 1997 року; “Стан та перспективи раціонального використання і охорони родовищ мінеральних вод Закарпаття” – 20 лютого 1998 року).

Наведені в даній статті матеріали свідчать про пріоритетні потенційні можливості розвитку рекреаційного комплексу Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Л.М. Бикова, А.А. Сочка, Г.Л. Тронь. Курорти Закарпаття. – К.: Здоров’я, 1985. – 80 с.
2. В.І. Гергель, І.В. Чопей. Проблеми та перспективи санаторно-курортного лікування в сучасних умовах // Сучасні проблеми рекреації на курортах Карпатського регіону: Збірник наукових праць. – Ужгород: УжДУ, 1995. – С. 24–27.

3. І.Ю. Грицак. Стан і перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу області // Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття: шляхи і перспективи. – Ужгород: УжДУ, 1997. – С. 6–13.
4. П.П. Добра. Ефективне та раціональне використання гідромінеральних ресурсів Закарпаття // Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття: шляхи і перспективи. – Ужгород: УжДУ, 1997. – С. 161–165.
5. Економіка Закарпаття сьогодні і завтра: шляхи виходу з кризи: Матеріали науково-практичної конференції. – Ужгород: УжДУ, 1997. – 340 с.
6. М.А. Лендсл. Місце і роль рекреаційного комплексу в розвитку економіки Закарпаття // Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття: шляхи і перспективи. – Ужгород: УжДУ, 1997. – С. 170–179.
7. В.І. Мацола. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів: ІРД НАНУ, 1997. – 258 с.
8. В. Мацола, М. Копач. Рекреаційні ресурси Закарпатської області і перспективи їх використання // Проблеми регіональної політики: Збірник наукових праць. – Львів: ІРД НАНУ, 1995. – С. 123–131.
9. Рекомендації науково-практичної конференції “Стан та перспективи раціонального використання і охорони родовищ мінеральних вод Закарпаття” (20 лютого 1998 року). – Ужгород: ЗОДА, 1998. – 6 с.
10. С.С. Слава, І.І. Король, К.А. Сочка. Оцінка сучасного рекреаційного комплексу області // Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття: шляхи і перспективи. – Ужгород: УжДУ, 1997. – С. 36–112.
11. А.А. Сочка, П.П. Ганинець, І.С. Лемко та інші. Актуальні проблеми організації курортної справи в Закарпатті в умовах переходу до ринкових відносин // Сучасні проблеми рекреації на курортах Карпатського регіону: Збірник наукових праць. – Ужгород: УжДУ, 1995. – С. 27–29.
12. К.А. Сочка. Кризові явища курортів Закарпаття та шляхи їх подолання з точки зору економіста // Сучасні проблеми рекреації на курортах Карпатського регіону: Збірник наукових праць. – Ужгород: УжДУ, 1995. – С. 29–31.
13. J.E. Curtis. Recreation. Theory and Practice. The C.V. Mosby Company. – 1979. – 310 p.
14. C. Jensen. Outdoor recreation in America (4th edition). – Minneapolis, Minnesota: Burgess Publishing Company. – 1985. – 415 p.
15. Lehoczky T. Beregvarmegye monographiaja. I Altalanos resz. – Ungvarott: 1881. – 472 o.
16. Molnar J. A szolyvai, harsfalvai es ploszkoj asvanyvizek vegyhatasa. – Termesztudomanyi Tarsulat Kozlonye, 1860, 76–94 o.
17. Papp S., Hanko V. A Magyar birodalom asvanyvizei es furdohelyei. – Budapest, 1907. – 266 o.
18. J.S. Shiver. Introduction to recreational service. – Springfield, Illinois: Charles C. Tomas Publisher. – 1993. 600 p.

Summary

THE WAYS OF TRANSCARPATHIAN RECREATIONAL SITES' DEVELOPMENT IN TRANSITION TO MARKET ECONOMY

Sochka K.A.

Finance and Credit Department, Economic Faculty, Uzhgorod State University

The economic aspects of activities of Transcarpathian tourism and recreational sites in present conditions are presented in the given scientific paper. The plan which includes three stages is proposed for the reconstruction of these sites in transition to market economy.